

Performanța controlului financiar

Ionel BOSTAN

Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava
ionel_bostan@yahoo.com

Rezumat. *Controlul financiar contribuie la creșterea eficienței atât a propriei activități, cât și a instituțiilor controlate, apelând la metodele și tehnicile sale proprii. Dacă se aplică diferențiat, aceste metode pot aduce performanțe mai bune. Scopul articolului este de a scoate în evidență mijloacele de cuantificare cu privire la eficiența procesului de control.*

Cuvinte-cheie: efecte; eforturi; resurse; control; management.

Cod JEL: M13.

Coduri REL: 14D, 14I, 14J.

1. Considerații introductive

Eficiența reflectă anumite forme de manifestare concretă a principiului raționalității în activitatea economică. Criteriile de eficiență exprimă necesitatea ca factorii angrenați să fie utilizați în condiții optime, ceea ce înseamnă ca rezultatele obținute să fie superioare eforturilor depuse.

În cazul controlului financiar, eficiența acestuia este determinată de contribuția pe care o are în prevenirea și eliminarea disfuncționalităților, în perfecționarea organizării și conducerii procesului decizional și în sporirea eficienței întregii activități economice.

Opinia noastră este că eficiența controlului financiar trebuie apreciată nu prin volumul prejudiciilor descoperite și sancțiunilor aplicate, ci, eventual, prin volumul creanțelor încasate, al debitelor și creditelor soluționate, al stocurilor disponibile valorificate ca urmare a măsurilor dispuse după finalizarea verificărilor.

Astăzi se apreciază că în măsura în care se va pune accentul pe prevenirea abaterilor, pe recomandarea prevederilor ce reglementează domeniul controlat, eficiența controlului va fi (în consecință) mai mare. Eficiența controlului financiar este determinată de legătura permanentă între cele două direcții de acțiune, și anume: între cea preventiv-operativă și cea de valorificare imediată a constatărilor făcute.

2. Căile prin care controlul financiar influențează creșterea eficienței economice

Prin acțiunile specifice, personalul de control financiar contribuie la sporirea eficienței activității din unitățile controlate. Se confirmă astfel principiile de bază care fundamentează și justifică exercitarea controlului financiar atunci când se vizează organizarea și conducerea întregii activități în condiții de profitabilitate.

Controlul financiar contribuie la sporirea eficienței proprii activității, dar și a unităților controlate, utilizând procedeele și tehnicile sale consacrate. Acestea, aplicate diferențiat, pot conduce la cele mai bune performanțe. Între ele (după M. Cicoară, „Conceptul de eficiență...”, Revista Controlul economic financiar, nr. 3/1999, pp. 19-20), pe cât de simple pe atât de eficiente, sunt următoarele:

a. Să nu se solicite informații și situații inutile, care ar necesita timp și uzură psihică, în dauna activității curente.

b. Să se aibă în vedere că fenomenele și procesele economice au loc și se desfășoară cu un anumit grad constant de repetabilitate și în cadrul acelorași faze se manifestă la toate unitățile aproape aceleași deficiențe, ceea ce ajută organele de control să le descopere mai repede; deci să-și sporească randamentul propriei activități.

c. Să se aplice metodele combinate de control adaptate la specificul și particularitățile activității controlate, ceea ce va permite selectarea succesivă, pe măsura examinării, a tuturor categoriilor de disfuncționalități.

În acest context, același autor (M. Cicoară) sugerează următoarele:

- în controlul cronologic al documentelor de casă și bancă se va începe cu examinarea jurnalelor zilnice ale conturilor 5121 „Conturi curente la bănci” și 5311 „Casa în lei” și apoi se vor cerceta selectiv documentele la acele operații care par la prima vedere neclare;
 - în momentul descoperirii oricăror deficiențe se vor consemna direct în cadrul obiectivului ce urmează a fi tratat în documentul de control, fie pe carnetul personal;
 - pentru clarificarea aspectelor ce necesită discuții, cei în cauză vor fi chemați la interval de câteva zile, pentru a economisi timp, deoarece procedând astfel se creează posibilitatea ca la o întrevedere să fie abordate mai multe probleme;
 - pentru a avea posibilitatea efectuării unor intervenții în perioada controlului, în primele zile se vor analiza evoluția și structura conturilor de „debitori”, „creditori”, „furnizori de mobilizări”, „furnizori debitori”, „avansuri de trezorerie”, „sume în curs de clarificare”, „conturile de cheltuieli”;
 - dacă se constată deficiențe care să necesite explicații scrise și întocmirea unor note de constatare, se va proceda la întocmirea acestora imediat sau cel mult a doua zi pentru a avea posibilitatea ameliorării situației create prin măsuri operative luate în timpul controlului;
 - analiza, discuțiile și concluziile cu conducerea unității se vor face în ultimele zile, cu excepția cazurilor grave de încălcare a legislației, care sunt de natura infracțiunilor ce vor fi discutate imediat;
 - nu se recomandă a se aplica amenzi în primele zile, pentru a nu se crea atmosferă tensionată;
 - la stabilirea termenelor pentru întocmirea, prezentarea și susținerea machetelor și situațiilor este recomandat să se ceară părerea celor ce le întocmesc, urmând a fi acceptate, dacă se încadrează în limitele timpului afectat examinării obiectivului respectiv. Urmărirea prezentării se va face în baza evidenței operative conduse în carnetul personal în care se va menționa: macheta, persoana și ziua prezentării la discuții.
- d. Organele controlului financiar trebuie să evite crearea de stări conflictuale.

3. Controlul financiar, în sprijinul managementului companiei

Realitățile societății moderne demonstrează pe zi ce trece că dezvoltarea economiei de piață și sporirea gradului de complexitate a acesteia impune utilizarea pe scară tot mai largă a informației economice ca element de fundamentare a deciziilor în vederea asigurării unei operativități și eficiențe maxime. Intuiția în conducere începe să țină de domeniul trecutului.

Conducerea în general și cea economică în special au devenit o știință bazată pe informații de toate felurile ce servesc la fundamentarea numeroaselor decizii care vizează utilizarea resurselor materiale, financiare și umane. Valorificarea deplină a informațiilor în procesul decizional are loc numai în cadrul unui sistem informațional, economic, conceput ca un ansamblu al mijloacelor și metodelor de colectare, stocare și utilizare a informațiilor.

Pe acest fundal managerial, controlul financiar deține un loc important, determinat de posibilitățile pe care le are de a culege informații direct de la sursă și a le pune la dispoziție într-un timp relativ scurt, în același timp contribuind și la aplicarea deciziilor pe toate treptele organizatorice, la ameliorarea situațiilor create în urma deciziilor adoptate sau aplicate eronat.

4. Eficiența controlului

Așa cum menționam mai sus, eficiența economică exprimă rezultatele ce se obțin dintr-o activitate economică, evaluate prin prisma resurselor consumate pentru desfășurarea acestei activități.

Activitatea de control financiar depinde în mod esențial de factorul determinant și absolut indispensabil, în realizarea sa, elementul uman. „În nicio altă activitate economică factorul uman nu joacă un rol atât de important în realizarea, în condiții optime și de eficiență, obiectivelor propuse, ca în activitatea de control. Aceasta, deoarece prin natura sa activitatea de control, general și în mod deosebit controlul financiar, oferă celui ce o exercită o poziție ascendentă față de cel controlat, poziție care poate deveni deosebit de dăunătoare dacă este folosită în mod abuziv sau distructiv. Pe de altă parte, sistemul de interese în care în mod automat și aproape involuntar este implicat orice control financiar, indiferent de structura și nivelul verificării, poate avea asupra acestuia influențe de natură să dăuneze efectuării controlului în condițiile stricte ale prevederilor legale și în conformitate cu cerințele a priori stabilite prin programele de control”(Pereș et al., 2005, p. 322).

În abordarea problematicii eficienței controlului financiar vom pleca de la formula eficienței, necesitate invocată de specialiști consacrați ai domeniului în cauză.

Raportul dintre eforturi și efectele obținute în urma acestora se exprimă prin următoarea relație:

$$r_e = \frac{C}{T_e} \quad (1)$$

unde:

r_e = eficiența activității analizate;

C = totalul eforturilor depuse;

T_e = totalul efectelor obținute.

Definită astfel, eficiența activității analizate este maximă atunci când raportul (r) este minim. Eficiența poate fi exprimată și prin raportul invers (r'_e):

$$r'_e = \frac{1}{r_e} \quad (2)$$

În acest caz eficiența este maximă atunci când (r'_e), definit ca raport între efecte și eforturi, este maxim. Totalul T_e al efectelor obținute prin realizarea unei activități economice se exprimă, sintetic, prin următoarea relație matematică:

$$T_e = \sum_{i=1}^n E(i) \quad (3)$$

unde:

$E(i)$ = efectul (i) obținut;

n = numărul total al efectelor.

În practică, este posibil ca acest total al efectelor să se identifice cu numărul efectelor programate și atunci eficiența (r_e) este egală cu eficacitatea (r_{ef}):

$$r_e = r_{ef} \quad (4)$$

De cele mai multe ori, însă, totalul efectelor obținute este format din efecte programate și efecte secundare, care se încadrează sau nu în efectele programate. *Raportul dintre eforturi și efectele programate, mai mic decât raportul dintre aceleași eforturi și totalul efectelor, definește noțiunea de eficacitate.* În cazul în care efectele secundare se adaugă ansamblului efectelor programate, eficacitatea activității analizate crește, deoarece raportul:

$$r_{ef} = \frac{C}{T_e} \quad (5)$$

devine mai mic decât noul raport

$$r'_{ef} = \frac{C}{T_e + T_{ep}} \quad (6)$$

unde:

r'_e = eficacitatea reală;

r_{ef} = eficacitatea programată;

T_{ep} = totalul efectelor care se încadrează în totalul efectelor programate.

Creșterea efectivă a eficacității este dată de diferența:

$$\Delta r = r_{ef} - r'_{ef} \quad (7)$$

În cazul în care efectele secundare se încadrează în ansamblul efectelor programate, dar nu sunt benefice, eficacitatea scade deoarece raportul $r'_{ef} = \frac{C}{T_n}$

devine mai mare decât raportul $r_e = \frac{C}{T_e}$

unde

T_n = totalul efectelor secundare negative.

5. Cuantificarea eficienței controlului financiar

Astăzi, cei mai mulți specialiști (între aceștia, prof. univ. dr. Ion Pereș de la Universitatea de Vest, Timișoara, prof. univ. dr. Sorin Mihăescu de la Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași ș.a.) susțin că eficiența activității de control financiar poate fi cuantificată prin prisma eforturilor materiale efectuate cu ocazia desfășurării acesteia, raportate la efectele, tot materiale, determinate ca total al amenzilor, recuperărilor de pagube sau al altor disponibilități materiale și/sau bănești stabilite și încasate la diferite bugete.

Mai important, însă, pentru activitatea de control financiar se consideră că este de a se determina eficiența în planul calitativ pe care această activitate o aduce în sfera organizării și desfășurării activităților care au făcut obiectul acțiunii de verificare.

Această formă de eficiență a activității de control financiar stabilită în planul calitativ al desfășurării activității economice globale se înscrie în contextul realizării funcțiilor generale ale controlului, în special al funcției de îndrumare și, în cadrul acesteia, a caracterului său formativ.

Pentru determinarea eficienței cantitative se operează cu următorii indicatori de evaluare și apreciere a activității de control financiar derivați din indicatorii generali de eficiență economică și adaptați acestei discipline (Pereș, 2005):

- Numărul total al agenților economici programați pentru control (N_t)

$$[N_t] = \sum_{i=1}^n N_{at}(i) \quad (8)$$

unde:

n = numărul total al agenților economici programați pentru control;
 N_{at} = numărul total al agenților economici dintr-un sector economic.

- Gradul de cuprindere în control a agenților economici (g_e):

$$g_e = \frac{N_t}{N_{at}} \times 100 \quad (9)$$

unde:

N_t = numărul total al agenților economici programați pentru control;
 N_{at} = numărul total al agenților economici dintr-un sector economic.

- Gradul de realizare a controlului financiar programat (g_p)

$$g_p = \frac{N_{ec}}{N_t} \times 100 \quad (10)$$

unde:

N_{ec} = numărul agenților economici controlați.

- Totalul sumelor datorate de o unitate economică controlată (S_t):

$$S_t = \sum_{i=1}^m S_t(i) + \sum_{j=1}^n S_t(j) + \sum_{k=1}^p S_t(k) \quad (11)$$

unde:

m = numărul total al pagubelor constatate;
 n = numărul total al amenzilor;
 p = numărul total al altor sume constatate.

- Gradul de încasare, la diferite bugete, a sumelor constatate ca urmare a controlului (g_i):

$$g_i = \frac{S_i}{S_t} \times 1000 \quad (12)$$

S_i = totalul sumelor încasate calculat astfel:

unde:

$$S_i = \sum_{i=1}^m S_i(i) + \sum_{j=1}^n S_i(j) + \sum_{k=1}^p S_i(k) \quad (13)$$

unde:

- m = numărul total al pagubelor recuperate;
- n = numărul total al amenzilor încasate;
- p = numărul total al altor sume recuperate.

• Aport din sumele încasate la 1.000.000 lei cheltuieli efectuate cu realizarea controlului (a_1):

$$a_1 = \frac{S_t}{C_t} \times 1.000.000 \quad (14)$$

unde:

C_t = cheltuieli totale efectuate cu realizarea controlului.

• Gradul de utilizare a timpului disponibil (g_t):

$$g_t = \frac{T_e}{T_d} \times 100 \quad (15)$$

unde:

- T_e = timpul efectiv lucrat;
- T_d = timpul maxim disponibil.

Notă finală: *Trebuie reținut că eficiența cantitativă și cea calitativă ale activității de control financiar sunt determinate și de perioada în care a fost desfășurată acțiunea.*

Bibliografie

- Bostan, I. (2000). *Controlul financiar*, Editura Polirom, Iași
- Boulescu, M., Ghiță, M. (1997). *Controlul financiar*, Ed. Eficient, București
- Cocoară, M., „Conceptul de eficiență...”, *Revista Controlul economic financiar*, nr. 3/1999
- Mihăescu, S. (2004). *Controlul financiar*, Ed. Sedcom Libris, Iași
- Munteanu, V. et al. (2000). *Control & audit*, Ed. Sylvi, București
- Pereș, I. et al. (2005). *Controlul economic-financiar*, Ed. Mirton, Timișoara